

VARIA

– TISZTELGÉS WOLFGANG WALDSTEIN,
EGYETEMÜNK DÍSZDOKTORA ELŐTT –

LAUDATIO WOLFGANG WALDSTEIN PROFESSZOR
DÍSZDOKTORRÁ AVATÁSA ALKALMÁBÓL*

Wolfgang Waldstein 2010-ben jelentette meg eddig a napig utolsó, a természetjoggal foglalkozó könyvét *A szívébe írva. A természetjog mint az emberi társadalom alapja* címmel, amely most már magyar nyelven is rendelkezésre áll. A könyv a Sankt Ulrich kiadó felkérése nyomán készült el, célja pedig a természetjogi tannak a szélesebb közönség számára való megismerhetővé tétele volt. Waldstein professzor először nem volt biztos benne, belekezdjen-e ebbe az új feladatba, utóbb azonban úgy döntött, vállalja a megbízatást. A könyv végül nem várt sikert aratott. XVI. Benedek pápa a 2011. szeptember 22-én, a Német Szövetségi Gyűlés (Bundestag) előtt mondott, a jogállam alapjairól szóló beszédében Waldstein eme könyvéből származó, alapvető jelentőségű gondolataihoz nyúlt vissza. A pápa azt javasolta, hogy a jó és a rossz közötti különbségtétellel való foglalkozás során hagyatkozzunk a „nyugati jogi kultúrák[ra], melyek mindmáig döntő jelentőségűek az emberiség jogi kultúrájára nézve”. Az egyházfő rámutatott arra, hogy a kereszténység soha sem egy kinyilatkoztatott jogra alapozott; ehelyett inkább „a természetre és az értelemre mint igaz jogforrásokra”, és ezzel együtt felhívva a figyelmet „az objektív és szubjektív értelem összhangjára”. XVI. Benedek meglátása szerint mindkét szféra „Isten teremtő értelmében” gyökerezik.¹ Mint azt az új magyar Alaptörvénnyel kapcsolatos viták is jól példázzák, eme nézet szélesebb körű elfogadását sohasem könnyű elérni. Ez a helyzet a természet és az értelem széles körben általánosan elfogadott felfogására vezethető vissza, amelynek leküzdése nem csekély nehézségekkel terhelt. Az objektív természetjognak, valamint az értelem önmagában felismerhető igazságra való törekvésének bemutatása már fél évszázada áll Waldstein professzor tudományos tevékenységének homlokterében. Munkájának mindenkor jelentős támogatójára talált feleségében, akivel több, mint öt évtizede házasodtak össze, és hat gyermekük van. Külön öröm számunkra, hogy a mai jeles alkalmon Waldstein asszonyt is körünkben üdvözölhetjük.

Wolfgang Waldstein 1963-ban, Innsbruck-ban habilitált Arnold Herdlitzckánál a római kegyelmezési jogról szóló munkájával. Két évvel később, a Salzburgi Egyetem újjá-

* A laudatio eredetileg német nyelven hangzott el. A folyóirat számára a fordítást Erdődy János készítette.

¹ XVI. Benedek pápa beszéde a Német Szövetségi Gyűlés (Bundestag) előtt, 2011. szeptember 22.

alapításának alkalmából meghívást kapott a Római Jogi Tanszékre, és a Jogi Kar első dékánja lett. Kutatási és oktatási tevékenysége során Wolfgang Waldstein kezdettől fogva különös figyelmet fordított az olyan tényezők jelentőségének, mint a dolog természete, a római *fides* – tisztesség értelemben –, az *aequitas*, és az igazságosság.² Az 1968–69. tanévben a Salzburgi Egyetem rektori tisztét töltötte be. 1969-től 1972-ig az Európai Rektori Konferencia Állandó Bizottságának, továbbá az Európa Tanács Felsőoktatási és Tudományos Bizottságának osztrák delegáltja volt. 1971-től 1972-ig az utóbbi Bizottság elnöke volt. Waldstein rektorsága, és a felsőoktatás szervezése körében végzett tevékenysége az egyetem történetének igen mozgalmas időszakára esett. Éppen folyt a Salzburgi Egyetem újjáépítése, továbbá az egész európai felsőoktatást is áthatotta a gyökeres reform iránti igény, egyetemi, társadalmi és politikai szinten egyaránt. Beiktatási beszédében Waldstein számat vetett mindeme célokkal. A beszédet a Waldsteinre olyannyira jellemző bátorság hatotta át: válaszolt a kor kihívásaira, nem kerülte meg az esetleges kritikát, nem riadva vissza egyszersmind a lehetséges félreértésektől sem. Már a beszéd bevezető szavaival az értelmiséginek az igazság keresésére irányuló kötelezettségére hívta fel a figyelmet, anélkül azonban, hogy megnyilatkozását olyan „sablonok határozták volna meg, mint konzervatív – haladó, bal – jobb, tekintélyelvű és demokratikus”.³ A beszéd fő mondanivalóját az egyetemi szabadság tartalma és keretei képezték. Waldstein több mint negyven évvel ezelőtti fejtegetései mind a mai napig igen aktuálisak. Az egyetemi szabadság akként fogható fel, mint „bizonyos jelenségek tudományos megismerésének lényege”. Waldstein egyebek mellett azt is hangsúlyozta, hogy a tanszabadság és a tanulás szabadsága lényegéből eredően az „igazság tudományos megismerésére és oktatására” irányul.⁴

Az igazság keresésére irányuló, a megismerésen alapuló igyekezet és a szabadságfogalom értelmezése között feszülő ellentmondások egy olyan téma alakjában jelentek meg újfent, amelybe Waldstein a hetvenes évek eleje óta a téma természetéből adódó szenvedéllyel és energiával vetette bele magát: ez pedig nem más, mint az élethez való jog kérdése. Az új osztrák Büntető Törvénykönyv 1974-es hatálybalépésével Ausztriában bevezetésre került az ún. Fristenlösung intézménye, amely által feladásra került az emberi élet feltétlen védelme a terhesség első három hónapjában. A Salzburgi Tartományi Kormány 1974 márciusában egy, az említett rendelkezés megsemmisítésére irányuló javaslatot terjesztett az osztrák Alkotmánybíróság elé. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor arra az eredményre jutott, hogy az előterjesztésben megfogalmazott elgondolás nem állja meg a helyét. Waldstein, aki az előterjesztés megszövegezésében döntő szerepet játszott, az ítéletre tekintettel a Hans Kelsen-i *Tiszta jogtan* értelmezéseméletét kritikái vizsgálat tárgyává tette, szembeállítva ezt az értelmezés ama elveivel, amelyek az európai jogi kultúrát az ókor óta meghatározzák.⁵ A még meg nem született gyermek római jogi helyzetével összefü-

² Vö. Wolfgang Waldstein első, nyilvános előadását, amely „*Vorpositive Ordnungselemente im Römischen Recht*” (Prepozitív elemek a római jogban) címmel jelent meg (Salzburg–München, Pustet, 1966).

³ Vö. Wolfgang WALDSTEIN: *Akademische Freiheit und humane Ordnung*. (Egyetemi szabadság és emberi rend) A Salzburgi Egyetemen 1968. október 22-én tartott beiktatási beszéd. Salzburg–München, Pustet, 1969. 6.

⁴ Vö. WALDSTEIN (1969) i. m. 8.

⁵ Vö. *Rechtserkenntnis und Rechtsprechung, Bemerkungen zum Erkenntnis des VfGH über die Fristenlösung*. (Jogismeret és joggyakorlat. Megjegyzések az Alkotmánybíróságnak az abortusz bizonyos időn belüli megengedhetősége tárgyában hozott ítéletéhez) In: Wolfgang WALDSTEIN: *Das Menschenrecht zum Leben*. (Az élethez való jog) Berlin, Duncker & Humblot, 1982. 35sk.

gésben Waldstein ismételten felhívta a figyelmet a római jogász Ulpianus által egy konkrét jogeset taglalása kapcsán használt kifejezés fordításának végzetes következményeire. Az Ulpianus által a Kr. u. III. században használt megfogalmazás szerint a magzat *portio mulieris*, vagyis az anyatest részének tekintendő. Waldstein arra hívja fel a figyelmet, hogy ez a kijelentés egy férj és az elvált felesége közötti jogvitában fordult elő, és nem jelent mást, mint azt, hogy a még meg nem született gyermek adott esetben az apa vagy az anya szférájába tartozik. Egyértelműen az anya szférájába tartozónak tekintendő a gyermek, amikor még nem vált el az anyaméhtől, hanem az anya testében található.

1975-től kezdve Waldstein gondozta a „*Römische Rechtsgeschichte*” (Római jogtörténet) című tankönyv kiadását, a hatodiktól az 1994-ben megjelent kilencedik kiadásig bezárólag. Mint ahogy azt a tizedik kiadás társszerzője, Michael Rainer írta, a könyv átfogó képet kínál a római jog történetéről a kezdetektől egészen Justinianus császár uralkodásáig bezárólag. Ebben a könyvbe Waldstein beleszötte azt a felismerést is, hogy a római jog alapjai a görög filozófiában keresendők. Lényegében ez a meggyőződés vezetett – a pandektisztika szisztematikus gyökereivel ellentétben – arra a törekvésre, hogy a forrásbizonyítékokat tényleges történeti eseményekre kell visszavezetni. Ez a törekvés a Waldstein-könyvet a jogtörténet és az ókortudományi szakemberek közötti kapcsolódási ponttá tette.

Szintén a hetvenes évekre tehető Waldstein Magyarországgal való kapcsolatának, különösen pedig Zlinszky Jánossal való barátságának kezdetei is. Mint azt Waldstein Zlinszky professzor 80. születésnapja alkalmából éppen ebben a teremben elmesélte, megbízták a 18. Német Jogtörténész Napok megszervezésével, amely eseményre 1970-ben Salzburgban került sor. Az ismert római jogász professzor, Wolfgang Kunkel tanácsára hívta meg Waldstein Zlinszkyt Salzburgba. Ekként a Jogtörténész Napok a két professzor közötti szoros barátság kezdetét jelentették. A későbbiekben Waldstein Egyetemünk jogi karának megalapítását és fejlesztését szóval és tettekkel egyaránt támogatta. Mindez azután számos, a Római Jogi Tanszék által szervezett rendezvényen tartott előadásban, valamint a Kar által kiadott tudományos folyóiratokban megjelent publikációkban jutott kifejezésre. Legutóbb Waldstein professzor nagyvonalúan tagságot vállalt a születőben lévő *Pázmány Law Review* című folyóirat tanácsadó testületében.

A nyolcvanas évekre tehető Waldstein „*Operae libertorum*” című monográfiájának munkálatai, amely a felszabadított rabszolgák szolgálatainak kérdését tárgyalja, és amely munka a témában rendelkezésre álló források teljes körű feldolgozását nyújtja. A munka eredményeként Waldstein arra a következtetésre jut, hogy a római jog a modern szociális jog alapjaként szolgál a felszabadítottat, a felszabadítást követően a patrónus irányába terhelő kötelezettségek szabályozása révén.

Wolfgang Waldstein római jogi tárgyú munkáiban újra meg újra olyan végkövetkeztetésre jutott, amely első tekintetre meglepő és olyan képet tár a római jogról az olvasó szeme elé, amely eltér a hagyományos szemlélettől. Emellett munkáit mindig az a törekvés fémjelzi, hogy a római jogtudomány minden olyan jelentős elemét kellő mértékben hangsúlyozza, amelyek tekintetbe vehetők az európai jogrend kialakulása során. Ez nem ritkán a közhelyek meghaladásával jár együtt. Ebben a vonatkozásban a hála római jogi aspektusaival foglalkozó fejtegetéseire,⁶ vagy a nő római jogi helyzetével

⁶ Wolfgang WALDSTEIN: „Ingrati accusatio” im Römischen Recht. („Ingrati accusatio” a római jogban) In: Josef SEIFERT: *Danken und Dankbarkeit, Eine universale Dimension des Menschseins*. Heidelberg, Carl Winter, 1992.

foglalkozó munkájára kell felhívni a figyelmet.⁷ Különösen érdekesek a tulajdon és a közjó római jogi szerepével foglalkozó tanulmányai.⁸ Waldstein ezzel a témával kapcsolatosan az Orosz Tudományos Akadémián tartott előadást 1992-ben Moszkvában. Mint arról maga is beszámolt, előadását követően az Akadémia egyik professzora, aki egyúttal a magántulajdon újbóli bevezetésének engedélyezésével foglalkozó parlamenti bizottságnak is a tagja volt, akként nyilatkozott, hogy az előadás egészét a bizottság elé viszi. El lehet képzelni, hogy mekkora öröme adott alapot az a tény, hogy Waldstein előadása Oroszországban a magántulajdon újbóli bevezetése kapcsán feldolgozásra került, annak ismeretében, hogy Waldstein édesapja, aki egy osztrák katonatiszt fiaként élt 1918-ban Szentpéterváron, a forradalom miatt arra kényszerült, hogy Finnországba meneküljön, és ezzel minden vagyonát elveszítette.

Waldstein mindig azon fáradozott, hogy mindezt a meggyőződést az oktatásba is beleszője. Örömlenkre szolgál, hogy egyik első tanársegédje, Végh Zoltán is részt vesz a mai díszdoktorrá avatáson. Tanárként Waldstein arra törekedett, hogy az egyetemi oktatáson túl, tanítványaival baráti viszonyt ápoljon. Ezzel kapcsolatosan híresek a dachsteini hegy-mászások, valamint néhány sítúra.

1992-ben Waldstein búcsút mondott az egyetemi mindennapoknak. Egyéb tervei mellett figyelmét az ókori filozófiának a római jogra és a római jogtudományra gyakorolt hatásának vizsgálatára kívánta fordítani. Eme céljától 1996-ban a római Lateráni Egyetem meghívása térítette el. Római oktatási tevékenységének eredménye lett a *Teoria Generale del Diritto* című könyve, amellyel a római források több, mint harminc éven át tartó tanulmányozásának gyümölcseként önálló, római jogi alapú jogelméleti módszert fejlesztett ki. 1994 óta Waldstein a Pápai Életvédő Akadémia rendes tagja, ahol kitartóan küzd ezért a legalapvetőbb emberi jogért. Eme tevékenysége során is a római jogból nyerhető ismeretekre és módszerekre támaszkodik. Mindig arra törekszik, hogy a jog megfelelően *ars boni et aequi*-ként – a jó és méltányos művészetként – felfogott fogalmának. A Lateráni Egyetemen folytatott tevékenysége végeztével Waldstein továbbra sem fordított hátat Olaszországnak, mint azt a paviai *Collegio di Diritto Romano* berkeiben folytatott közreműködése is mutatja. Emellett számos előadást is vállalt Európában és Amerikában egyaránt, amelyek sokszor fizikai megterhelést is jelentettek. Mindeme feladatoknak Waldstein professzor csodálatra méltó erővel tett eleget.

Mindezen érdemeire tekintettel örömmel szolgál, hogy Waldstein professzort a Katolikus Egyetem új díszdoktoraként köszönhetem, és felkérem az Egyetem Nagykancellárját, Őeminenciáját Erdő Péter bíboros prímás urat, valamint Főtisztelendő Suromi Anzelm rektor urat, hogy a díszdoktori címet szíveskedjenek átadni.

EL BEHEIRI NADJA – SCHANDA BALÁZS

⁷ Wolfgang WALDSTEIN: Zur Stellung der Frau im Römischen Recht. (A nő római jogi helyzetéhez). In: Paul HANDEL – Wolfgang MEID: *FS für Robert Muth*. Amoe, 1983.

⁸ Wolfgang WALDSTEIN: Eigentum und Gemeinwohl im Römischen Recht. (Tulajdon és közjó a római jogban). In: HENGSLÄGER: *Für Staat und Recht. FS für Herbert Schambeck*. Berlin, Duncker & Humblot, 1994.